

Przyczynki do drugiego wydania „Księgi przysłów“

S. Adalberga.

Setka pierwsza.

Po książkach i rozprawach, które zresztą poświęcone są sprawom bardzo oddalonym od ludoznawstwa, czyta się nieraz przysłowia i wyrażenia przysłowiowe, którychby nikt tam się nie spodziewał. Wydawca »Księgi przysłów« (w Warsz. 1894.) nie mógł — rozumie się — przeglądać wszystkich druków, zapisanych przez Estrejchera. Ale może i powinien znaleźć współpracowników chętnych w ludziach, czytających czasopisma, dzienniki i wogóle cokolwiek tłoczonego sztuką gutenbergowską*); ich rzeczą byłoby zapisywanie przysłów, brakujących w wydaniu p. Adalberga, ich odmianek choćby najdrobniejszych, prób wytłómaczenia itd., a temsamem ułatwienie zasłużonemu paremjografowi naszemu pracy nad wydaniem drugim, którego potrzeba stała się nieodzowną już chociażby ze względu na to, że pierwsze jest oddawna wyczerpane w handlu księgarskim. Wzywając innych do takiego współpracownictwa, a niechcąc być dzwonem, co »choć wszystkich woła, sam nie idzie do kościoła«, przedkładam setkę uwag i uzupełnień do »Księgi« Adalberga, po której dalsze pójdą z czasem. Aby zaś oszczędzić innym ponownego trudu przeglądania tychsamych druków, a sobie częstego wypisywania całych napisów rozpraw i dzieł, z których czerpię, wysuwam na czoło przyczynków swych spis i skrócenia artykułów, częściej wspominanych poniżej:

B — Berka A., słownik kaszubski P. F. III.;

G — Głoger Z., Słownik gwary ludowej P. F. IV.;

Gr — Grudziński St., Półpanek, powieść ukraińska (Biblioteka dzieł wyborowych, Warszawa t. 84);

L — Lubicz R., Przyczynki do słownika języka polskiego P. F. IV.;

M — Malinowski L., Studja nad etymologją ludową P. F. III.;

P. B. — P. B., Wyrazy gwarowe z okolic Tarnowa, P. F. IV. 310;

P. F. — Prace filologiczne t. I. — IV, przejrzone szczegółowo;

T — Tydzień (piotrkowski) r. XXV. 1897;

W — Wiarus Polski. Bochum. r. VII. 1897.;

Z — Ziemia S. J., Słownik prowincjonalizmów pow. będzińskiego P. F. III.;

Ż — Żwierciadło, dod. do Wiarusa pol. r. V. 1897. nr. 11, str. 44 „Przysłowia“.

Podaję uwagi swe pod wyrazami, które służą Adalbergowi za hasła, lub powinny być hasłami; liczba po hasła odpowiada

*) Pomijam sprawę spisywania przysłów z ust ludu, bo w tem nie wszyscy mogą brać udział.

liczbie »Księgi przysłów«, *odm.* = odmianka, skrócenia po tym wyrażeniu oznaczają, skąd A. zaczerpnął odmiankę.

1. Baba 12. *odm.* Czel. ma też *Gr.* z wyr. *koniom.* Nr. 68. z Krakowa, 69. z Warszawy i Królestwa zna *M.* 780, gdzie mówi o ich stosunku wzajemnym.

2. Bałaban 2. *odm.* Paulego ze zmianą *bałabąs* na *barabański* podaje *M.* 781 jako znaną w Lubelskiem, na Podlasiu i na Podolu galicyjskiem wraz z genezą tego wyrażenia.

3. Bąki 1. P. B. 310 podaje z okolic Tarnowa przysł. to w postaci: »zbijać kąki« (czy to może błąd druku?). Natomiast tamże czytamy: »rznać bąki«, obce panu A., a = rozmawiać o rzeczach bez znaczenia, także gadać bajki. Źródło niemieckie wyrażenia »bąka strzelić« i »bąki zbijać« wskazał *M.* 779.

4. Bieda 57. *odm.* Now. podaje też *Gr.* s. 24.

5. Bojaźń. Brak przysł.: »Bojaźń Pańska jest początkiem mądrości«, przyjętego co prawda z Pisma św. *Ż.*

6. Bóg 50. Do tekstu głównego dodaj: *Ż.* Do 208. *odm.* *Gr.* s. 35.: »Kogo Bóg stworzył, tego nie umorzył«. Nr. 305. *odm.* »Pana Boga chwalić, a diabła nie obrażać«, stanowi napis pewnego artykułu w *Mieszczaninie*, Nowy Sącz 1897 nr. 20., str. 61, wyraźnie nazwana tam przysłowiem. Nr. 369. w pełniejszej redakcji podał Dembowski w »Słowniku gwary podhalskiej« (Sprawozd. komisji język. t. V. str. 354): »W Boga wierz, dobrze mierz, a będzie dzwierz (= Żwierz)«.

7. Brać *M.* 781. dorzuca »brać kogo na łapę« (Sewer Maciejowski pisze: na klapę) i odnosi jego powstanie do szulerki tak samo, jak wyrażenia »wziąć kogo na fis«. Ja znam zwrot: wziąć kogo na bas, widocznie pokrewne.

8. Chcący 5. Odmiankę Potockiego znajduję też w *Ż.*

9. Chytro. *L* 247. zapisał z Chełmskiego: »Siudro mudro z niewielkim kosztem«. Jak z tej odmianki i tekstu Lindego (u A.) widać, nie jest to polskie przysłowie. Jakoż znam z lwowskiego bruku oryginał ruski: »Chytro mudro newetykym kosztom«.

10. Ciągnąć kłamkę — nie znane A-owi — podaje z Litwy Ukrainy, Wołynia i Podola *M.* 781 i wyjaśnia.

11. Cieluch. Przedewszystkiem należy poprawić samo hasło, które wypisano błędnie: *Cielucha*. Następnie należy dodać, że

przysłowie, tu podane, pochodzi z *Z.* 304., gdzie czytamy je pod wyr. cieluch = wół.

12. Ciućka. Zupełnie odmienne przysł., choć zaczynające się podobnie, podaje *L.* 189. z Lubelskiego: »Nie weźmie ciućka, kiedy nie da suczka«.

13. Czynić 9. *W* nr. 114. s. 2. i nr. 136. s. 3.: »Co tobie nie miło, drugiemu nie czyni«. Natomiast w *Ż.* czytamy to samo przysłowie w odmianie Rysińskiego. Źródło łacińskie stanowi zdanie: »Quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris«, które znajduję np. wpisane przez czytelnika jakiegoś, — biegłego zresztą w dziełach klasyków, jak dowodzą inne dopiski jego — na stronie naczelnej dzieła B. Gieorgiewic'a »De Turcarum moribus«, wyd. 1558. (egz. Bibl. Ossol. nr. 46521, 16°).

14. Djabeł. Przysł.: »Kto za kim ręczy, tego djabeł męczy« nie podano pod djabeł, jeno pod *Ręczyć*, 4. choć w odmiennych nieco postaciach. Odmianki, podanej przezemnie, użył Werytus w art. »Muchy« w *Roli* (1897, s. 479).

15. Dobrze 1. Do odmianki Kosińskiego zbliża się najbardziej tekst *Ż.*: »Będzie dobre, jak złe przeminie«.

16. Dom 1. (prw. *Krowa* 1.). Obecnie mamy starszy tekst tego przysł., choć brakliwy: »Byada temu domowi gdzie krov [a] . . . « wraz z anegdotą łącz., która objaśnia powstanie jego humorystycznie, a zarazem dowodzi cudzoziemskiego pochodzenia, gdyż pochodzi z Arnolda »narraciones«. Pochodzi z czasu ok. 1530. (p. Łopaciński *P. F.* IV. 757).

17. Dziewanna. Tekst Kolberga zna też *G.* 815.

18. Fara 3. Przysłowie to powołano zwrotem następującym; »Kościółek bardzo ubogi, daleko uboższy nąd on, o którym jest stara przypowieść: chuda fara, sam ksiądz pleban dzwoni« w dziełku ks. Gabriela Lwowczyka p. n. Pałasz duchowny albo kazania na święta i niedziele całego roku. We Lwowie 1619, 4° na str. 99 w kazaniu na środę krzyżową. Dodam, że sam nieraz słyszałem to przysłowie, ale z dodatkiem wyr. zębami (dzwoni).

19. Feteć (u A. niema). *L.* 195 zapisał z Wilkołaza (pow. janowski w Król. Pol.) przysł.: »Stará dziewko, kup se feteć (= wstażkę)«, którego myśl ma być taką samą, jak: »Nierychło, Marychno po śmierci wędrować«, (por. A. p. w. *Marja* 3.); por. Kopernicki, Pieśni górali beskidowych 1888, s. 24 nr. 295.

20. Firleje. Przysłowie tu podane przez pana A. »Stroi baba firleje, kiedy sobie podleje«, a jednobrzmiące tak w wokabula-

rzyku z poł. XVI. w. (*P. F.* II. 277), jak u Rysińskiego, jest wolnym przekładem łacińskiego: »Anus cum ludit, morti delicias facit«, jak widać z wokabularzyka wspomnianego; podnoszę to dlatego, że wydawca *Księgi* zaopatrzył przysłowie o firlejach obszernym wywodem, przeoczył zaś okoliczność tę, wcale nie-małoważną.

21. **Galić.** Do tekstów pod 1. należy dodać w. 648 »Komedji o mięsopuście z pocz. XVI. wieku«, wydanej przez prof. A. Kallinę: »Jako galisz, tak cię biją«. (*P. F.* II. 558). Może też w. 599 (str. 557): »Jaki kto sam, sędzi insze« jest odgłosem przysłowiowego wyrażenia. Także w. 1140 djałogu »Prostych ludzi w wierze nauka«, zawartego w tysamym rękopisie: »Sami biją, sami gala« zdaje się być odmianką tego przysłowia (p. *P. F.* III. 345).

22. **Gęba** 45. u *G.* 900 brzmi: »Otworzył ziape (= gębę) jako wrota«.

23. **Głowa** 3. »Brakuje mu jednej krokiewki« (*P. B.* 310). — Nr. 8. **Ryś**, też *Ż.*

24. **Głupi** (31. i 36.) Dodaj z *B.* 663 pod wyr. weprac: »Głupca nawet w kuescele po pesku wepierzóm« (tzn. głupca nawet w kościele po pysku wypiorą).

25. **Gościniec** 1. odm. **Ryś**. p. *Ż.*

26. **Iwan** 8 — 10. Inną odmiankę podaje *Gr.* s. 32. »Niema pana z Iwana«. — Do nru 6. odmiankę podano tamże na str. 42; różni się od *Krem.* tym tylko, że jest pierwszą jego połową.

27. **Jaje.** Do tekstów, podanych — niewiedzieć dłaczego na 3 różnych miejscach, choć stanowią jedno przysłowie — mianowicie pod *Jajem* 4. i 16., oraz *Kurą* 28. należy dodać z djałogu »Prostych ludzi w wierze nauki« w. 101:

(Ta dziś płuży posłowica)

Niżli kury mędrsze jajca. (*P. F.* III. 316).

28. **Jałmużna.** »Jałmużna to chleb oddany« tzn. dobry uczynek, który musi otrzymać nagrodę, *G.* 849.

29. **Język** 1. odm. **Knap**. p. *Ż.*

30. **Kasza** 8. Nie »jadłem«, ale »jałem« być powinno (prw. *L.* 211 p. w. *krzyżowa kasza*; z tego miejsca wynika jasno, że i w innych miejscach np. *Luty* i *td.* *L.* jest źródłem p. *A.*, choć nie wymienionem).

31. **Kobieta** 5. Przysłowie to świeżej daty, bo jestto niedokładne powtórzenie wierszy z *Krasickiego bajki* I.:

wszystko to odmienne:

Łaska pańska, gust kobiet, pogody jesienne.

Dodać należy pod hasłem tym powiedzenie »kaliciarzy«,
tz. włościan pow. janow. i biłgoraj.: »Człowiek przysięga kobie-
cie i kalécie« (*L.* 203).

32. Koń 17. odm., najbliższa Cinciały i Łysk. w *Ż.*: »Daro-
wanemu koniowi nie zagładają w zęby«.

34. Koszula 1. odm. *Damb. Kaz.* ze zmianą naturalną celown.
ciału na dop. *ciała* (prw. Boga rodzica — pierw. Bogu rodzica),
znajduje się w *Ż.*

35. Koty 43. (prw. *Drzeć* 1) *M.* 781 — 2 wykazuje, że wyr.
»koty drzeć z kim« w w. XVII. brzmiało jeszcze »(w) kuty d. z
k.« i wyjaśnia je z wyr. »w kuty grać«, gdzie *kut* oznacza kość
pierwszą najwyższą w przedniej części nogi.

36. Kręcić 34. *G.* 893 zna to przysł. bez wyr. »przy kądzieli«.

37. Lak Tekst główny podaje też *T.* nr. 26 s. 4 w art.
»Wianki«.

38. Legat 1. Do odm. tego przysł., podanej równie, jak
tekst gł. bez źródła, prw. *L.* s. 214 p. w. ligat: »Dzieś świętego
legata, co po piecu lata«, z Łomżyńskiego i z pow. łukowskiego.

39. Licho. Brak przysłowia, które *B.* 412 pod wyr. *lachy*,
lechy przytacza jako staropolskie: »Komu padnie cetno, komu
lichu«.

40. Luty 13. Brak cytatu, tak tu, jak i w uzupełnieniach
(s. 687). Może przejęte od *L.* 197, który zna to przysł. z Lubel-
skiego i Podlasia.

41. Maciej 14. »Maciek zorał, Maciek zasiał i Maciek zjadł«
(*T.* nr. 25. odć. s. 2).

42. Manto (u *A.* niema). »Sprawić manto« = dać w skórę
w Kaliskim (*L.* 216, gdzie też odsyła po odpowiednik do Kol-
berga IV. 273.). Ja łączę to z franc. *manteau* = płaszcz i uważam
za taki sam obraz, jak »kurtę skroić«; wyrażenie widocznie przy-
jęte od inteligencji.

43. Maślanka (u *A.* niema). »Wozic maślankę« = w kłę-
czącej postawie żąć zboże (*P. B.*).

44. Mięso 20. *M.* 782 odm.: »Za tanie pieniądze psi mięso
jedzą« i przekręcenie jej przez Bol. Prusa wyr. *psi* (mian. 1. mn.)
na *psie* (przyd. do *mięsa*).

45. Michał św. 20. Ostatnia odm. niema źródła podanego;
zapewne Tykocińskie, bo znajduję ją u *G.* 850 p. w. ogorzelina.

46. Muzykant 4. *L.* 219. podaje dwie odm.: »Z muzyki a
z malarza to niebędzie gospodarza« z Białki pow. radzyńskiego

i: »Z muzyki i z młynarza niebędzie gospodarza« z Lubelskiego i odsyła do Zbioru wiad. antr. I. 87.

47. Niepeć (u A. niema). »Jak jedno wiaść, to drugiego niepeć« (= niemożna); p. *L.* 221 — 2.

48. Ochota 1. i Praca. 1. Oba przysłowia łączy ż.: »Bez ochoty nie spore roboty; bez prace nie będą kołacze«.

49. Ojciec. Dod. z *G.* 816: »Ojciec siwy, dzieci dziwy«.

50. Oko 13. odm. Ryś. p. ż.

51. Pan 108. odm. *M.* 782: na bystrym koniu itd.

52. Paryż 1. odm. Now. brzmi nieraz: »I w Paryżu nie zrobią z osła ryżu« (*M.* 780). Może tu nastąpiło pomieszanie z nr-em 3., gdzie mowa jest rzeczywiście o osle?

53. Patrzyć (u A. *Patrzeć!*). Pod 24—5, 32, 42, (i może 49) porozrzucano przysłowia na temat o ptaku i kości. A jednak nigdzie niema poznańskiego: »Blyszczy (= patrzy) jak sroka w gnot« (= gnat, kość); podał je *B.* 363 pod wyr. bleszcz. Przy nrze 24. nie podano źródła; można wskazać lud koniński (p. Matlakowski w *Spr. kom. jęz.* V. 131. p. w. gapa).

54. Pień. Dod. »mieć z kim na pieńku«, w Krakowie »na piwku«, w Wpolsce »na pinku«. Źródło wskazał i odm. podał *M.* 780.

55. Piętka. O umyśle zniędołęźniałym mówią: »goni w piętke«; jestto zwrot, przejęty ze słownika myśliwskiego, gdzie go używają o psie gończym, który »na starość, napotkawszy trop zwierza, goni nie za nim, ale wstecz« (*G.* 819). Prw. też pod *Wit.*

56. Piłat 6. odm. Lip. brzmi w ustach wielu osób: »włazł jak Piłat w krede« lub też: »jak piła w krede« (*M.* 779).

57. Piotr 6. *G.* 856 podaje odm.: »napędzić mu pietrka«, (cz. strachu).

58. Podolanka (u A. niema). »Bo te podolanki same osukanki (tzn. oszustki)« zapisał *L.* 227 z Ponigwody pod Lublinem.

59. Przyjaciel 9. odm. Ryś. p. ż.

60. Przywara. Pod tym hasłem złączono trzy różne znaczenia, właściwe temu wyrazowi: 1) to, co przywrzało do garnka, pod 2.; 2) przenośnie = wada, pod 1., 3., 5.; 3) nieobjaśnione wcale przez p. A. znaczenie pod nr-em 4. »Przywara pod wieczór«. Dopiero kaszubska *przywara* (= piwo, zagotowane z dodatkiem cukru i żółtka) nadaje myśl temu przysłowiu Rysińskiego (prw. *B.* 604).

61. Pszenica. Przysł., podane pod 2. z Rysińskiego, ze swym dziwnym »wróble pija« wyjaśnia się dopiero, gdy się zważy ka-

szubskie »opic« = objeść zupełnie (p. *B.* 437, gdzie przytacza owo przysł.), tykocińskie »opić wiśnie«, używane o wróblach, gdy objadają wiśnie (*G.* 851.), czerskie »pić« o wróblach na pszenicy (Matlakowski w Spraw. kom. jęz. V. 129 p. w. chmara).

62. Ptak 59. *Wiarus polski* (Bochum 1897 nr. 66 s. 3.): »Znają ptaka po piórach«.

63. Ręka 10. Do tekstu główn. dodaj cytaty z *Ż.*

64. Rękaw 1. odm. krak. podstawia zam. *wytrząść* słowo *wytrząsnąć* (*M.* 780).

65. Robić 45 (= *Rąbać* 3). Do Ryś. zbliża się odm. *G.* 269: »Robiący zziął, jedzący spocił się«.

66. Robota 28 i 29. Pochodzą z Lubelskiego. (Prw. *L.* 206 p. w. kobiński.)

67. Sadno. *M.* 782 podaje odm.: »Trafić kogo w sedno«, wyjaśnia to wyrażenie i wskazuje dziwną przemianę jego na zwrot: »w cetno trafić«.

68. Sito 3. »Nowe sitko na kołek, stare w kąk« — pisze pesymistycznie nastrojony *Janek* w odcinku o »Tem i owem« w *T.* nr. 23 s. 2. Jestto tekst najbliższy odm. Kolb. VIII. 263.

69. Skorupka 2. odm. Knapskiego p. *Ż.*

70. Stać 24. (prw. *Głupi* 65) wyjaśnia się należycie jedynie w takim razie, gdy przyjmiemy uwagę *M.* 780, że tu chodzi o »trzap« tzn. garnek, a nie o »czop« do beczki.

71. Stać się 2. odm. Trotza p. *Ż.*

72. Synowa (brak u A.) »A kto winien? to niewiestka (= synowa)« z Białki ptu radzyń. u *L.* 222. p. w. niewiasta.

73. Szczupak 6 (= *Karp* 2). Wszystkie teksty A. — a są brakliwe. Pełny podaje *G.* jako stare przysł.: »Szczupak od głowy, karp' od ogona, a panna od średniego dzwona«.

74. Ślepy się mu zaleca = drzewie (*P. B.*). Znajdujemy to przysłowie już w »Jasełkach krośnieńskich z r. 1661« (wydane przezemnie w zesz. grudn. *Przeglądu pnowsz.* 1899.) w w. 91. aktu II., gdzie pasterz Famuła powiada: »I mnieć się też zaleca ślepy, jak mówicie«.

75. Śpiewak 7. odm. Śpiewa jak kołp, t. j. pięknie, z Półlockiego powtórzona przez *B.* 403, zrozumiana mylnie; boć wiadomo, że łabędź (*kołp* po kaszubsku = łabędź morski) nie śpiewa wcale pięknie. Przysłowie to zatem tak samo szydercze, jak np. śpiewa jak sroka, wilk itp.

76. **Tanecznicza.** Odm. »Złej tańcownicy zawadza i obręb spódnicy« pochodzi z pow. łukowskiego (p. *L.* 257 prw. tańcownica).

77. **Tanio.** Kupić coś bardzo tanio wyraża się w Tykocińskim zwrotem: »taniej grzyba« (*G.* s. 836 p. w. kupać).

78. **Tere-fere** (u *A.* niema). U *Gr.* s. 18. powiada pewna osoba: »Tere-fere tatuleńku, gadaj zdrów! Niby to ja nie wiem, cò się święci«. Sam znam zwrot »tere-fere« w znaczeniu powątpiewania. Prw. Turki-mazurki.

79. **Trzy 2.** (= *Prawić* 12.) znane z okolic Tarnowa »gadać trzy po trzy« albo »ni w pięć, ni w dziewięć« (*P. B.*).

80. **Turki mazurki** (brak u *A.*). W gazecie gdańskiej (r. VII. 1897. nr. 29. str. 3. w kron.) czytam: »Przed sądem opowiadał turki mazurki« — w znaczeniu: plótl smalone duby.

81. **Ubogi.** Dodaj z *G.* 812 (p. w. drwi): »Ubogiemu drzwi twardo się otwierajo«.

82. **Ubogo.** Odmianka *Ż.* znów najbliższa Kościńskiego (p. w.): Choć ubogo, ale chędogo.

83. **Ukraina.** Dodaj z *P. B.*: »iść w Ukrainę, przychodzić z Ukrainy, być w Ukrainie« = daleko, z daleka, gdzieś na końcu świata. Prw. też *G.* s. 810 pod wyr. dalecy; Grzegorowicz z Przasnyskiego (*Spraw. kom. jęz.* V. 123 pod wyr. Ukraina).

84. **Uroda.** W Tykocińskim przysł.: »Uroda jak *malon* (= dynia) z Rajgroda« (*G.* 841).

85. **Urwać 2.** Odm. u *G.* 888: »Tu urwij, tu daj«, gdy kto ma kłopoty pieniężne i tu pożyczka, tam płaci.

86. **Urwańska ulica** znana też w Tykocińskim (*G.* 888), gdzie oznacza dom, pełen zgiełku, nieładu, gdzie każdy rwie, co może.

87. **Wawrzyniec** 8. u *A.* bez źródła; *G.* s. 853 p. w. oziemiec podaje tekst: »Na święty Wawrzeniec cas orać w oziemiec«. Niegodzę się na objaśnienie *G.*, żeby *oziemiec* = zagon, bo myśl zdania dowodzi, że tu chodzi o oziminę.

88. **Wilk.** W czasopiśmie *Syon* (w Krakowie r. 1868 nr. 9, s. 66) czytam o Słowianach pogańskich, jako 24. grudnia »obnosili wilczątko lub niedźwiadka, alboteż przebierali się w wilczą, niedźwiedzią skórę, skąd potem wzrosło *przysłowcie*: biega, by z wilczą skórą po kołędzie!« W zbiorze p. *A.* niema tego wyrażenia wcale *Nry.* 82 i 107. Myślowo to samo wyraża przysł. *P. B.* »wilkiem pędzić« = próżnować.

89. **Wincenty św.** Pod nrami 1., 7. i 10. czytamy w przysłowich »na Wicka i Pawła« (względnie »w św. Wincenty

i Pawła«!). Zdawałoby się, że tu mowa o dwu świętych, a więc i dwu dniach kalendarzowych, co nadawałoby tym przysłowiom, również kalendarzowym błędne znaczenie; nawet w nrze 9. jakiś mędrkujący osobnik rozszerzył go na »w dzień św. Wincentego i w Nawrócenie św. Pawła« z widocznym celem poprawienia i wyjaśnienia tego zwrotu choć wbrew rytmice. Tymczasem dość zajrzeć do kalendarza pod datę 19. sierpnia, by się przekonać, że lud zrobił z świętych z jednego »Wincentego à Paulo«. Może też nie bez wpływu ta przemiana była na przysłowie, omówione pod *Witem*?

90. *Wisieć* 6. odm. Knapskiego w *Ż.*

91. *Wit* św. 18. (i 11) oraz. dopełn. Do mnóstwa odmianek na temat legiendowej rozmowy P. Boga ze św. Witem przybywa dzięki *L.* 231 p. w. piątka nowa: »Piotrze, Pawle, Wicie, cy je piuntka w zycie? — Nie słyse, panie, az połowa ptastwa śpiewać ustanie« z Ponigwody pod Lublinem (odsyla też do Kolb. VIII. 316 — A. tylko do 283 i 286). Odmianka to legiendy kalendarzowej, ciekawa z powodu dodatku imion śś. Piotra i Pawła; warto przypomnieć, że św. Wita to 15 - ty, a śś. Piotra i Pawła 29 - ty czerwca. Pan A. uważa wyr. *piątka* u Wójcickiego za omyłkę, bez potrzeby i wbrew głosowym i odmienniomym zasadom (*piątka* i *piętce* = *piątro* i *piętrze*); obecnie *L.* potwierdza postać tę wyrazu, któremu nadto A. nadaje odmienne znaczenie: »zarodek ziarna zbożowego«, znów mylnie, bo wyr. ten pochodzi od *pięty*, od której łatwe przejście do »kolanka (w zbożu)«, jak *L.* wyr. ten objaśnia.

92. *Władysław* (u A. niema). Na k. 146 v. rpsu. Bibl. Ossol. nr. 1125 z wieku XVII., o którym szerzej piszę w *Jasełkach krosnieńskich* z r. 1661, czytamy w artykule o Władysławie IV. pełno pochwał, jako o królu, zesłanym przez Opatrzność, bo za jego rządów pokój panował »unde proverbium fuerat: Za króla Władysława nie bolała Polaków głowa«. Naturalnie należy czytać Władysława z *apochylonem* dla rymu.

93. *Woda* 3. w odm. Kosinińskiego połączono z *Chodzić* 23 Knapskiego w *Ż.* Do odm. *Feder.* zbliża się podhalskie »cichá woda nábarzy brzyzki podmywa« (p. Dembowski w *Spraw. kom jez.* V. 342 p. w. bar-z.).

94. *Wola* 1. Tekst Rysińskiego też w *Ż.*

95. *Wygląda* 37. odm. *G.* 900: »wygląda jak jaka zjawia (tzn. widmo)«.

96 *Wzniecać* się (!). Do tekstu główn. dodaj: *Ż.*

97. Ziemia. Gdy latem zobaczą w lesie drobną białą pleśń na ziemi, mówią w Tykocińskim: »Ziemia kwitnie, będą grzyby« (G. 837).

98. Złodziej 11. odm. Łysk. p. Ż.

99. Znaleść (prw. *Swój* 47. i *Trafic* 9.) Gr. s. 47: »Mówili o nich ludzie, że znalazł swój swego«.

100. Żyd 13. pochodzi ze Skiérbieszowa ptu zamoj. (p. L. 263). Nr. 53. (bez cyt.) Poprawniej podał to przysl. (»żydówkę«, nie »z żydówką«) L 199 — 200 z Tworyczowa, pow. zamojskiego; onto zapewne jest źródłem p. A. (p. w. *Luty*).

Dr. Franciszek Króček.

O ludzie Podduklańskim w ogólności, a Iwoniczanach w szczególności.

Wstęp.

Bawiąc w r. 1871 w czasie wakacyi po ukończeniu nauk gimnazyalnych w Iwoniczu i najbliższej jego okolicy, zachęcony przez śp. *Dra E. Janotę*, ówczesnego profesora gimnazjum św. Anny w Krakowie¹⁾, do zbierania zwyczajów ludowych, zająłem się badaniem tutejszego ludu pod względem folklorystycznym. Dość obfitą wiązanekę etnograficzną, wzbogaconą cennym zbiorkiem mego kolegi Franciszka Ksawerego Kandefera, Iwoniczanina, oddałem prof. Dr. Janocie, który posiadając bogate materiały do etnografii naszego Podgórze i Góralszczyzny, część ich, przedewszystkiem „*Zwyczaje świąteczne*“ zestawił w cennej swojej pracy „*Lud i jego zwyczaje*“, drukowanej nasamprzód w *Przewodniku naukowym i literackim* w t. VI. z r. 1878, a potem przedrukowanej z znacznymi poprawkami pod tym samym tytułem (Lwów, 1878). Przedwczesna atoli śmierć nie dozwoliła temu nieodżałowanej pamięci mężowi dokończyć uporządkowania i zestawienia reszty materiału, zawierającego głównie śpiewki, zagadki, podania, obchody weselne i pogrzebowe i t. d. W skutek ostatniej woli

¹⁾ Od 1871 - 1878 profesor języka niemieckiego i jego piśmiennictwa w uniwersytecie we Lwowie. Umarł w październiku 1878.